

cred., cap. 5, Manichaeos repugnare Apostolicis Actis notat, quia, cum stulte persuadere conarentur antiqui suo Manicheo Spiritum sanctum primum datum, per quem in ceteros propagaretur congruerent ad errorem, Luce historiam veram esse confiteri non debent, in qua idem Spiritus in Apostolo et per Apostolos immisus evidenter ostenditur. Epiphanius Ebionitis, inquit, odiosum fuisse Pauli Apostoli nomen; quippe qui scriptis suis circumcisionem, sabbatum, totumque veterem legem sustulerat, eaque de causa hereticos homines illos, repudiatis Actis Lucae, nova quedam Paulo injuriosa in vulgo sparsisse per catullum. Eneratius igitur, Marcionites, Ebionites, Manichei, quos semper detestatae vehementer Ecclesiae Christi est, soli historie Lucae detraherunt, quorum heresim insanum meritò dixeris; contra Ecclesia, Eusebii, Tertulliani, Augustini, Epiphanius testibus, divinam auctoritatem semper aguerit. Quapropter Chrysostomus, Homil. 1, in Acta, queritur Apostolorum historias adeo incuriosos fidles sunt etate fuisse, ut non modo auctorem, sed etiam scripturam nescire viderentur. At Hieronymus, in Epistola ad Paulinum, affirmat verba omnia Luce medice, ejus historie scriptoris, esse languentis animas medicinam.

Quemadmodum vero divinus est Luca liber, sic est contrario iussus, indigna fide, fallacia, erroris plena Acta cetera, que vel boni homines, vel heretici supposuerunt, ut que debeat breviori Lucae-historiae adiungatur, vel sum in Paulum Iram evomerent. Ejusmodi sunt *Itineraria Pauli et Thecla*, que Tertullianus in libro de Baptismo, cap. 17, atq; Asia presbyterum conscripsit, ut ad exemplum Theclae mulieres et docere et ingerere posse defendere. Sei quomodo, inquietabat Tertullianus, dare potuit numeri Paules docendi ettingendi potestatem, qui ne discere quidem constanter malici permissit? Et Hieronymus in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum in Luca: *Periodos Pauli et Thecla, et totam leviter baptizati fabulum inter apocryphas scripturas computamus.* Ejus generis etiam sunt *Acta sanctorum Petri, Pauli, Andrew et Joannis; Acta Philippri et Thome; Revelationes S. Pauli et S. Thome; Apocalypsis S. Petri*, quibus vel Manichei, vel Ebionite, vel Eusebii, utebantur. Hec omnia ut ad Ecclesia cognitionem pervenire, summo consensu repudiata sunt, atque unice retentum Luce volumen, ex quo perspicuum est et illa apostolicis viris visa esse indigna, et istud certa via, ac ratione constituisse ab optimis Apostolorum disciplina profectum. Atque hec sat est à nobis indicari, cum non vacet apocryphas scripturas sigillatum judicare, quia omnes dignitatis esse expertes non tam ex Ecclesiis iudicio, quam crassissimorum errorum copia quilibet vel minimum in Apostolorum scholis eruditus faciliter potest cognoscere; doctrine enim in iis contenta aut iniquitatem aut pravitatem nulla apostolorum virorum nomina satis tegunt.

Illi video cui fortasse esse molestum, ad quod necesse est respondere. Quis credit divinis Apostolorum actibus honorem semper habitum esse; corum

verò non solum studium, sed etiam cognitionem à fidibus neglectam? Quis enim divini Spiritus instinctus ab Apostolis scripta majora nostri crediderunt, in illis summo studio se exercebant, ut Evangeliorum atque Epistolorum canonicas tractatus declarat; at vix illius est veterum qui in Apostolorum Acta commentarios ediderit, qui ejus libri lectionem commendaverit, qui inde sumpsit quod doceret; ex quo et omnino ex hominum animis excederat Lucam fuisse scriptorem. Contra verò periodos Pauli et Thecla multi Patrum summis laudibus extulerant; inde Pauli capitanor praeconiza; inde Theclam, excepta beatà Maria Christi matre, sanctissimam virginum capit predicabant, ejus exemplo excitabant virginitas amorem. In primis verò quādam ex parte dicunt olim accidisse, at vix uito studio teneri viderentur fidles Apostolorum Actum; sed cim primis Ecclesie seculis in Ecclesia legi ea non conseruerint, quid unquam mirum sit, ab Ecclesia doctrinam argumentum illud præterire? contra verò Evangeliorum atque Epistolorum sententias in conventu recitatas Patrum homiliis illustrari? Quare autem non legerentur, Hieronymus explicat hinc questionem occursus: quia nudam videtur sonare histriam, et noscentis Ecclesie infantiam texere. Evangelia, Epistolas gravissimis praecepsis abundante palam erat: nam et precepti et horandi causā Apostoli potissimum illa scripserant; auctorem verò Actum Apostolorum non cōspectā, ut doceret, sed ut satisfacret scire empietū, quomodo incrementum Christi fides habuerit; quare in illis explicando versabantur Patres, his prætermis. Non poterant autem, eti facerent, nisi sacram historiam existimat, quam à Luca intextam fatebantur, cuius auctoritate contra hereticos vindicabant, ex ejus comparatione libros apostolicis viris suppositos discernebant; cīmque lapsus temporis multum quoque utilitatis capi ad annos confringendo in fine ait optimis praecepsis institutis deprehensionis sit, publice in Ecclesiis legi Acta ceterorum ante Augustinum atatem, ut libro de Praedestinatione sanctorum, cap. 2, num. 4, sanctus doctor habet: *Actus Apostolorum liber est de canone Scripturarum; ipse liber incipit legi à Dominice Pascua, sicut se consuetudo habet Ecclesia.*

De actis Pauli et Thecla in genere dieimus (neque enim longius abripi at instituto nostro volumus) falsa esse et commentitia. Etenim si vel ex fragmentis que supersunt, rem dijudicamus, fabulum deprehendimus. Theclam iternum Pauli comitem, quam Apostolos à viro abstracterit, partim et ipsam Apostolam, si fecit quidem hoc ut verbo, Evangelii ministerio vacasse, conciones habuisse, viris et feminis baptismum confuisse credendum jam esset: quo quid absurdus? Quod si Patres quedam ex iis probarunt, vel ex traditione acceptis necesse est illa cadem vera que pseudo-Apostolus exteris falsis admiscerat; vel fortasse alia quedam Acta puriora et sinceraiora ab ignoto, sed vere et probato Scriptore composta habuisse. Quamvis nec insolens admodum sit, Patres à libris etiam nullius fidei, si quid erat rei sui opportunum, et pē-

tati excidante, fōvende, promovenda aptum in exemplum traduxisse. His paria dicuntur de libro, cui titulus: *Itinerarium S. Petri; sive Recognitiones S. Clementis*, qui vanissimi rebus referunt est; attamen à quibusdam Patribus commendatus. Fieri enim potuit, ut primò bona fide à quadam Petri amatore et discipulo descriptus; corruptus deinde ab Ebionitis accessione fabularum eam fidem amisit, quam primo obtinuerat; nunc autem quia nativa ab adiectis distinguere non valemus, libros istos omnino abjecimus; quanquam stet res perpauca, quas Traditionis testimonium corroborat.

ARTICULUS VI.

De Epistolis beati Pauli nomine Pauli inscriptis.

Cum de Epistola ad Hebreos separatum dicere velimus, quia prolixior tractatione postulat, hoc loco, que Pauli nomen præ se ferunt, expoundenda in unum colligimus; est enim ceteris Pauli epistolis nomen inscriptum, excepta ad Hebreos data, que inscriptione caret. Antequā verò quidquam de Epistolis constitutur, paucæ, ut secim haec tenus in Evangelia, de Pauli vita et factis vienda sunt. Paulus, primus *Saulus* nomine, originem duxit ex Hebreo genere tribo Benjamin, natus in Tharso Ciliciae urbe, atque ob eam rem Romanus cibis numeratur, ut ipsem Act., cap. 22, v. 5, Populani, et vers. 37, Tribunum aliquem affirmavit. Non sūm ignarus S. Hieronymus Comment. in Epist. ad Philem., et apertius in altero loco de Script. Eccles. dicere Paulum totamque Pauli familiam a patre Galilæe vico, *Giscala* appellato, se Tharsum recepisse, cum Galilæa regionem omnem Romanum vastarunt; sed neque sūm intelligo quos graviores ejus sententiæ autores habeat, cūm Paulus ipsem in concione exordiat: *Ego sum vir Iudeus natus in Tharso Ciliciae;* et post concionem se civem Romanum natura respondent tribuno, qui dixerat multa summa se civitatem concentum. Iterum nescio quā Galilæa vastationem in causā fuisse Hieronymus velit, quare Pauli parentes Giscala auferunt. Non enim nisi Pompeius Romani exercitus imperator, vel Titus regionem illam depopulati fungi possunt: sed iste Paulo jam vita functo, illa longè ante Pauli nativitatem in eum locum copias duxit. Erat enim adolescens Saulus, Actor. cap. 7, cūm Stephanus trahebatur ad necem, neque videre Pompeii atatem potuit; quoniamque Giscala Tharsum non est traductus causa vastitatis. Natus est autem civis Romanus Augusti privilegio, qui Tharso tum largitus erat Romanam civitatem, cūm Tharsenses Iuli Caesaris partes contra Cassium amplexi fidem tenerunt. Saulus Hierosolymam studiorum causa missus à Patre, ibique Gamaliel Phariseo praepotere usus tantum proficit in legis doctrina, quantum qui ingenio et industria plurimum valuit, tantisque in caluit zelo Judaicæ legis, ut in Stephani necem et ipse consipraverit, omniumque lapidantium vestes custodiendas recuperet. Excitatæ post Stephani mortem gravissimæ contra Christianos Hierosolymitas tempe-

state, Saulus maximam sui erga Synagogam studi significationem dedit, domos pervestigans, si quis forte Cl̄risti Jesu præcepta sequeret latet, cumque per vim extractum minis, vinculis, carcere cogebat à Christo discedere, et viros mulieresque in Synagogas compulso abripiebat ad supplicium.

Sub idem tempus elapsi Hierosolymis fideles, atque ab acuti Judæorum saevitiā in variis Judeæa partis, quoque irrent, novam legem divulgabant: Saulus verò cedem spirans, obtentus à principe sacerdotum literis ad Damasci Synagogam, sumpsi sibi quos inventaverit novæ sectæ addictos, Hierosolymam adducere. Huius re causa prefectus initio anni 35, aera vulgaris, jamque Damasco proprieam coercuit Deus, atque ad se attraxit insigni miraculo omnibus notissimo, quod in Acta cap. 9, 22 et 26, relatum est. Damasci ab Ananias sacro baptimate abluit in Arabiam se contulit, Epist. ad Galat. cap. 1, v. 17; deinde Damascum reversus in Synagogis Jesus Christum tanta vi predicavit, ut Judæi pudore suffusi atque odio perciui, quod contradicere non valerent, ejus necem cogitaverint. Quocirca Prefectus ubi ab Areæ rego constitutum aedentes impetrarunt ad portas urbis custodes ponit, qui egredienti manus iniecirent; sed discipuli irritum fecerunt Judæorum consilium; nam inclusum in cista magistrum, et moenibus demissura presenti periculo subtraxerunt, Acto. cap. 9, v. 23, et epist. 2 ad Corinth. cap. 11, v. 32 et 35. Illine Hierosolymam venit, triennio postquam excesserat, Petrus visurus eodem regressum à Samariâ, cūm jam manuū impositionis in Christianos Samaritans Spiritum sanctum de cōlis evocasset; cūmque vellet se ad Christi discipulos adjungere, illi retrahebant se ab homine veteris instituti, ut putabant, tenaciore, aque osore fidelium; sed Barnabas mutata Sauli animus testatus ad Apostolos adiuxit, quem Petrus quindecim dies hospitio exceptit. Dei zelo incensus coepit deinde vehementer adeo de Christi lege ad Hellenistas dicere, ut gravem in se eorum invidiam concitari, proper quam, cūm ad necem quereretur, Cesaream à fratribus perduxit est; unde et Tharsum missus paratus sibi exitum declinavit. Evangelium in Ciliciâ, postea in Syria tres annos docuit; tum rediens Tharsum unā cum Barnabâ Antiochiam perrexit, ubi primum Christianorum nomen discipuli obtinuerunt; augebatur enim in dies fideliū numeros. Antiochia discussit uteque anno ferè 44, elemosynas Antiochenorum allaturos Hierosolymam, atque atulit quo tempore Claudius discipulos Domini exagitatibus; quā de causā neminem Apostolorum vidit, assumptaque Joanne, cui cognomen erat Marcus, viam reddit. Antiochia cūm essent, Saulum et Barnabam ad Evangelii ministerium Spiritus sanctus advocabit; unde navigantes Cyprum ad fidem perduxerunt proconsul Sergium Paulum, à quo potuit fortasse ei Pauli nomen accepisse Gentium Apostolus, qui usque tum Saulus appellabatur: nam et tum primum Pauli nomine Lucas Saulum vocat, Acto. cap. 15, v. 9. Post disseminatum multis in regionibus Dei verbum Antiochiam

reversi, allegati iterum sunt Hierosolymam à fratribus, ut ab Apostolis et presbyteris sciscitarentur de legalium ceremoniarum observantia, de qua gravissima nuper questio excitata seditionem fecerat.

Tertium tunc venit Paulus Hierosolymam anno ferè 51, quem annum planè indicare videtur Apostolus idem, Epist. ad Galat., cap. 2, qui post annos quatuordecim ab altero itinere suscepito in eam urbem, quando à Petro receptus est hospitio, se iterum illuc profectum narrat. Absoluto Apostolorum concilio Antiochiam cum Barnabá, Judá et Silá remigravit, pauloque post se à Barnabá sejunxit, cum ille vellet Marcum sociare sibi, quem Paulus notebat in consortium suum recipi. Itaque dixempta cum Barnabá societate, et Silá adhuc socio, eum in Asiam studium Graecarum Ecclesiarum revocavit, et tandem detinuit, quod quartum Hierusalem repetitum anno 58 delatis rursus eo elemosynis, quas collegerat. Illuc ut venit, in templo captus, atque à manibus Judeorum erupsum tribunos Lysis vincitum catenis ad Felicem Iudeam presidem duci jussit, qui tradidit sibi Cesarae in vinculis habitu vienio, neque emisit hominem innoxium, quem sperabat pecunia emptum libertatem, etiamque ipse magistratus obierit; sed ut Iudeis non gratum faceret, dijudicandum Portio Festo successori reliqui in sū locum anno 60, magistratum ingresso. Festum, triduo postquam in provinciam venerat, ascendentem Hierosolymam Iudei convernerunt graveriter ab Porto conquesti. Præses Cesarem redux Paulum audit; sed cum Hierosolymis iudicium fieri constitueret, Paulus ad Cesarem provocavit. Lapsus diebus aliquot coram rege Agrippa causam quidem suam dixit Apostolus; sed subiuncta Romanus iter ingressus est. Naufragio ad Melitam insulam sicut tre menses in eis cùs manis, quod procellosum esset mare, atque anno 61 Roman pervenit: inde post bienni morans abit, et sive in Hispaniam discesserit, sive Asiam, Graeciamque iterum lustraverit, quod sati non constat, certissimum cum Petro Romani rursus advenit, ubique securi percussus anno ferè 65 gloriissimum martyrio ad Deum migravit, cum quo laboribus defunctus, et solitus corpore conjungi vehementissime cupierat.

His de Pauli vita breviter, quantum fieri potuit, dictis, ad epistolas revertentur ab eodem gentium Apostolo scriptas. Sum autem quatuordecim, si, et quam ad Hebreos dedit, in hunc numerum includamus, aliae ad Ecclesiás, aliae ad singulares homines date; tredicem nomen Apostoli in fronte gerunt; à decima quartā nomen abest, quam idcirco in hac explicacione nostrā non complectimur. Harum vero omnium Apostolus scriptorem esse, omnes esse divinas, omnium summan extare auctoritatem sancte efficit ex inscripto nomine, ex perpetua Ecclesiás consensione, ex Haereticorum nota, quam ii subiuerunt, quod idem hisce detraherent, vel corrumpendo quidquam ad doctrinam suam accomodarent. Quo enim alio argumentum generi concludi unquam posset alcu-jus Apostoli atque apostolicī viri genuinas quadam

esse scripturas, nisi hoc valeret? Quae enim missae sunt epistole ad Ecclesiás, publicis in conventibus primum sunt lectæ; postea extractis exemplaribus ad propiores alias; denum ad fideles omnes pervenerunt; ubique magnus habebatur honor apostolica litteris, ubique summo obsequio recitabantur in cœtu unā cum Evangelii, atque animo ad religionem intento audiebantur. Quod ipsum et contigit epistolis ceteris, quas Apostolus ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem inscriperat. Quomodo ergo suspicio unquam esse possit, utrum Apostoli oratio sit, an verò alterius, qui se Apostolum mentitus Ecclesiás fecelleri? Patres Origenes, Ireneus, Tertullianus, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus Ebionitas, Enratius, Severianus, Helchesetas, Marcionitas, Manichæos vel totum Apostolum, vel quasdam Apostolici scripti partes, locuvne rejecientes confutatūr constanti Ecclesiárū testimonio, quod qui non suscipit, inquibant, necesse est omni religione sua fundamento careat, et vel de ipso bono, quod approbat, rationem, cur ita approbet, non queat reddere. Quod si ea Apostoli Pauli doctrina est, quo in epistolis continetur, quis negat esse divinam? A Christo Iesu is didicit, que fideles docuit; à Spiritu sancto officium officiique partes sibi commissas accepit; cum Apostolis quid credet, quidve sentiret contulit; ipse unus supra humanas vires tantam elaboravit in amplificanda Ecclesiás, quantum multj concubinj hominis labores patientissimi, quilibet humano auxilio freti, non potuissent; divinitus uno verbo loquebatur; igitur et Dei presidiū communis scribēbat. Cū ergo iniquum sit non credere Paulum epistolā, ut necessitas vel opportunitas tollit, scripsisse; iniquus erit non agnoscere conscripta divina favente atque afflante Spiritu.

Quoniam vetus illa Ebionitarum de Paulo querela, Apostolum neque esse, neque dici, qui Christum non viderit, qui divina legi contraria docuerit, qui pretexta causa traducendi gentiles ad novum vitæ genus, novamque Christi disciplinam, sabbatum, circumcisionem totumque Mosem dignitate, et vi sua privaverit, vetus illa, inquam, Ebionitarum querela, que cō spectabat, ut Paulum in invidiā, contemptumque adduceret, hominum erat non aperta modò divina consilia ignorantium, verum etiam ratione abutientum. Quare enim Apostolus non appelletur eximus illi vir, quo instrumento potissimum usus est Christus, ut Iudeos et gentiles in unum Ecclesiás corpus conjungeret; nec modo usus est, sed antequam uteretur, comparavit, aptavit, efficit, eique vim omnem induit? Erant et Pauli aetate invidi homines, et veritatis inimici negantes Apostoli nomen atque officium ei convenire, qui Christum magistrum non habuisset: propterea epistolarum suarum initio se Apostolum à Christo Iesu missus testabatur, et facis sapientiam munus sibi collatum esse comprobabat. Imò vero compuit et Apostolis ceteros fateri se de cœlo vocatum; Evangelium suum cum suis comunicando, ostendit se eadem Christi disciplinā instructum, eademque Praeceptore informatum, quamvis illi ab

hominum oculis jam evanuisse. Atque hæc causa est, quare Paulo credamus, ut Marconi Tertullianus, Manichæus Augustinus scitè opponebant; se prolahivit Apostolis reliquis Paulus, ne suspecta fieret de gloria studio, quam inerat, officii ratio; fidem omnibus Christi discipulis, atque Ecclesiás magistris fecit auctoritatis sue: cur ergo in Apostolis Paulum non numeremus, quem Apostoli ipsi in suum receperunt, et dignum cui crederet putarunt? Itaque si Apostoli fuit, si cum Apostolis doctrinam contulit, si Apostolos comprobatores legationis suæ habuit, qui fieri potest, ut dominica legis aliena aut senserit aut scriperit? Hoc igitur modo, et Apostoli omnes qui veteris legis preceptis novis fidèles non teneri, Petri id signis confirmante, docuerunt, à divinā lege recessissent, de quo disputare est alterius loci.

Apostolus Paulus igitur divinas Epistolas dedit Ecclesiás atque ad viros divinæ legis studiosos, in quibus credendi atque honesti agenti precepta continentur. Ea autem sunt ad Romanos una; duæ ad Corinthios; una ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colosenses; duæ ad Thessalonicenses; duæ ad Timothum; ad Titum, atque ad Philemonem una, quas non ipse digessit, servato temporis ordine, sed quisquis eas collegerit, Ecclesiás primum, deinde personarum dignitatis gradum è distributione ostensum voluit. Ut enim inquit Chrysostomus, et Theodoretus, Prophete non statu ratione habiti dispositi in canone sunt, neque in Psalmis Davidis collocandis temporum seruatus est gradus, quibus David conscripsit; sed qui in unum volumen omnes compegerunt, vel arbitrio vel justis de casis unum alteri prospicerunt: sic apostolicis litteris accidit pro scriptoribus tempore non esse distributas. Constat enim, cùm ad singularium Epistolarum explicacionem ventum erit, primo loco primam ad Thessalonicenses, tum alteram, deinde ad Galatas, ad Corinthios utramque, ad Romanos, ad Philemonem, ad Philippenses, ad Colosenses, ad Titum, ad Timotheum, ad Ephesios Apostolum litteras misisse. Idèo verò, quæ ad Romanos scripta est, primas habuit in canone, quod cùm ceteris Ecclesiás illustrior Romana sit, sequimur videtur et primas in canone Epistola dñe; quod ceterum in collatione reliquarum Epistolarum spectatum est, ut nimirum ea precederet, quam Ecclesiás quasi nobilitas postularet. Nos tamen pauci ad institutionis, quas in singulis Epistolas componeo volumus, non temporis ordinem persequemur, neque recedemus a Graciorum omnium et Latinorum codicem fidei; sed facto explicacioni exordio ad Epistola ad Romanos percurremus ad ceteras.

Ad Romanos, sive ad Romanam Ecclesiás ex Iudeis et gentilibus in una Christi fidei conjunctis Apostolus scriptis, cùm earum nationum alteri præferti contendenter; et queque sui causā lucem veritatis sibi affluisse arrogaret. Judei gloriae sibi tribuebant legem, et prophetas olim à Deo datos, se Deo vero debitum cultum præstissime; sibi idcirco sepius promissum Messiam, qui et ex Judaico genere traxit originem. Gentiles contra eo ipso se efferebant, quod

liet sibi, secùs ac Judeis, divina sua judicia Deus non patefecisset; philosophie tamen ducti Deum divinamq; naturam cognoverint, objicentes hoc ipsum turpissimum esse Judeis, qui datum Messiam ut plurimum contemptum perinaciter a se repulerunt. Paulus cùm resciscisset concertationes et iurgias utrorumque; verebatur autem, ne si longius processum esset, gravissimum malum curari amplius non posset, tumultum compescendum censuit gravi et concitatā, pene dixerit, Epistola, que utroque ad silentium cogeret. Neutrum populum præ alio glorianti causam habere ostendit; non gentiles natura vi et philosophie studiis abusos, qui cognitione Deum honore privarunt abrupti insanū iniamum deorum religionē; neque Hebreos legis desertores, quibus illud divinum beneficium accepisse non profuit, oblitis emolumenti quod percipere ex doctrina legis debuerint. Ambos premitt, amborum retundit audaciam, persuadens fide in Christum Jesum justitiam consecutus, ad quam et Iudeos et gentiles iusus suis misericordie sensu Deus perduxit, nullis aut studiis, aut rebus à quopiam promerit. Post hanc causam in undecim prioribus capitibus actam, in reliquo quinque posterioribus optimæ morum præcepta, et quasi vias tradit, quæ et ad litis compositionem et ad inoffensum vivendi institutum ferrent. Epistola sublimis est et velemens; obscura tamen et difficilis ad intelligendum propter magnam rerum ubertatem, quarum alijs infractionis atque amputatis alias præpèr auctor attexit, ex quo fluens esse stylus non potest: at vim maximam habet, totumque apostolici animi impetu spirat compressa et contorta oratio ad dialecticas leges composta, estque sermo omnino efficax atque energie plenus, et in quo mira sit ad permanentem vis. De hæc Epistola potissimum locutum Petrum dicunt epistola sua secunda cap. 5. v. 16, cùm inquit, Paulum scripsisse de his in quibus sunt quedam difficultates intellectu, quæ indoci et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas ad suum ipsum perditionem.

Corinthio hanc litteram Paulus scripsit et quidem, postquam binas ad Corinthios miserat. Corinthio scripsisse certis rationibus efficitur, seu quod Phœbe diaconisse Ecclesiás Cenchrarum (sunt enim Cenchras portus Corinthi) defendendam dederit, seu quod Caium hospitem suum nominat cap. 16. v. 25. Caius utique Corinthi habitatorem, ut ex cap. 1 Epist. 1 ad Corinth., v. 14, appetit; seu quod salvere Romanos jubet nomine Timothei, Sosipatri, Caii, atque Eristi, quorum primi duo Apostolum Achaiā Hierosolymam deduxerunt, reliqui Corinthi morabantur; seu quod cap. 15. v. 25, indicet se Hierosolymam proficiens elemosynas allaturum. Jam verò constat Apostolum Epheso egressum per Macedoniam atque Achaiam pertransisse, dum ad urbem Hierusalem iter instituit, Actor. cap. 49. v. 21, cùmque in Macedonia aliquantis per constitisset, in Graciam venisse. Tum enim trium mensium moram Corinthi fecisse creditur, Actor. cap. 20. v. 2 et 5, quorum spatio propè finem anni 57 vel initium 58, priusquam in sanctam civitatem se conferret, ad Romanos scribere opportunum censuit,

Iterum hanc Epistolam scriptam esse post duas ad Corinthios jam data litteras, facile est intelligere; quandoquidem in 2 ad Corinth. hortatur Paulus, ut pecunias colligant ac seponant ad levandam sanctorum egestatem, qui Hierosolymis sunt, et monet cap. 13, se tertium ad eos venturum. Cum ergo in Epistola ad Romanos dicat se propemodum collectam pecuniam sanctis Hierosolymis ministratorum, quam Macedones et Achaei paraverant, iam tertium Corinthum venerat; unde et Corinthio diaconissam Phoebeam Romanum ablegavit; scriptore usus est cuius nomen erat Tertius, ut ultimo capite legitimus, et græcum sermonem adhucuit Romanis omnibus notissimum.

Missa ad Romanos. Litteram consequitur in canone, qua ad Corinthios primum missa est Epheso; non autem Philippis, ut quedam graeca exemplaria preferunt; hanc Apostolum misse, cum mox in Macedoniam esset migratus ex 16 cap., v. 5 et 8, perspicuè conccludit: *Veniam autem ad vos cum Macedoniam pertransi; nam Macedoniam pertransi...* Permanebat autem Ephesi usque ad Pentecosten; Ephesi ergo tum erat, ubi usque ad Pentecosten manere constituerat; Macedoniam autem, et Philippis Macedoniae urbem nondum attigerat. Scriptis præterea Aquilei et Priscille hospitio exceptus ibid. v. 19: *Sicutum vos in Domino multum Aquila et Priscilla... apud quos et hospitio.* At Aquilam et Priscillam Româ Claudi edicto pulsos Ephesi reliquit Apostolus, Actor. cap. 18, v. 19; Ephesi igitur Epistolam conscripsit, et quidem aliquanti ante Pentecosten anni 57. Hanc primam non esse Epistolaram, quas ad Corinthios Apostolus dederit, quidam ex eo suspicunt sum, quod cap. 5, v. 9, dicit: *Scripti vobis in Epistola: Ne commicemamini fornicariis; sed cum nemo veterum alterius, præter duas in canone inclusas, litteræ ad Corinthios meminerit, necesse est sanè Joanni Chrysostomo assentiri, Apostolum non aliam, sed quam scriberet, Epistolam notare voluisse ac si dixisset: Quandoquidem superiurum in hac Epistola scriberebam, ne cum fornicariis commicemamini; non illud peto, ut à gentilibus fornicariis omnibus longius discedatis; sed à fratribus, id est, Christianis scotioribus. Ab initio autem ejusdem capituli monerat vitando fornicarios, et de medio tollendum, qui Patris uxore ad scortum abhens rem detectabiliter fecerat.*

Causa que Apostolus movit, ut Epistolam mittret, hec est. Nuper accepterat à Stephanâ, Fortunato atque Achæico, qui Corinthio ipsum Ephesi convenirent, atque à familiaribus Chœles concertationes inter Corinthios excitatas esse, cùm eo Apollo Judeus, Christians factus, adventasset, habuisseque conaciones, postquam ipsem illinc dicecerat. Distractis enim in partium studia Corinthios, alii à Pauli, alii ab Apollo, alii à Petri partibus stare se profitabant, quod non modo odiosum, verum etiam periculi plenum erat. Apostolus igitur per Epistolam illud partium studium castigat, monens non huic, alterive homini quemplam adductum esse debere, aut posse, sed Christo: *ministrumque non sibi, non scientie,*

non eloquentie, quā pollet, populorum conversio- nem posse tribuere: nam Deus non humane sapientie vi, sed per stultitudinē predicationis crucis mundum ab errorum tenebris ad veritatis lucem traduxit. Hac occasione scribendi sibi data, de multis aliis causis, de quibus vel audierat à Stephanâ, à Fortunato, ab Achæico, qui Corinthio advenierant, vel à Corinthis sibi questionis era, sermonem producit. Reprehendit primum acriter, quod incestuosum in societate retinenter; quod alter adversus alterum de secularibus negotiis, di injuriis, et fraudibus apud Iugnos judicis contendenter. Tunc respondet ad propositas questiones de matrimonio, de celibatu, de idololatria; postea loquitur de quinque questiis à se in predicatione Evangelii vel lucro, vel gloria, de Christianorum omnium in unum corpus conjunctione, de postremi eanam Christi Domini, de preparatione, quam Christi Domini corpori participantes afferent, de levando à mulieribus capite, de gratiarum sancti Spiritus distributione, decharitatis praestantia, de linguarum dono, de orationibus communis lingua dicendis, de veritate Evangelii et resurrectionis Christi Jesu; totumque sermonem absolvit, rogans elemosynas comparari, et se quin primum ad eos ventorū promittit. Per eosdem tres discipulos, qui paulo ante attulerant quid novi esset Corinthi, Epistolam misit, ut in fine significaret.

Antequā primam hanc Epistolam Corinthius scriberet Paulus, in Macedoniam Timotheum miserat, quapropter illa redeundem, si fortè Corinthum remigrasset, commendat et in fidem suam accipiant. Ipsò vero propter excusatim Ephesi tumultum à Demetrio, qui argentinariam et quaestum faciebat ex argenteis Dianae dehinc, sibi inde esse excedendum putavt et mīgrandum in Macedoniam; ibi cùm Timotheum receperisset, alteram ad Corinthios, scripsit Epistolam tan suam quā Timothei nomine. Evidētum est Macedonia Apostolus rursus Corinthis conscripsit Epistolam; nam ab initio ait se statuisse prius quidem Corinthum venire, tum in Macedoniam peregre, iterum verò Corinthum reverti; sed mutato ab novas causis consilio, cùm Troadem ivisset, et Tito non invento angeretur animo, relicta Troade in Macedoniam abiisse; quā in re probat se nulla levitas atque inconstitue reprobatione dignum. Titi adventus in eam provinciam, atque accessus ad magistrum Pauli animus sedavit, perceptaque consolationem discipulus auxit, significans quid Corinthi ageretur, et quā cupiditate Apostoli sui videndi tenerentur. Detulit autem inter cetera Titus quosdam Corinthios non a quo animo forte Apostolum contra datam fidem, itinerum alliorum suscepit, adventum suum distulisse; detulit incestuōsum à Fidelium consorcio depulsum, animunque conferendi pecunias ad subleyandas sanctiorum necessitates paratisim declaravit. Quapropter Paulus censuit optimum fore ad Corinthios iterum scribere eo ipso loco, ubi Titus se de Corinthiorum studiis certiore fecerat. Itaque primam sui defensionem habet, quod rectè ipsos non convenerit; ceteris data priore Epistolâ novam presentia sua gratiam

inire, esque arctius sibi conjugere proposisset: dicit enim se verium ne adventu illic suo mororis iis esset, augeretque dolorem potius quam consolarentur. Tum laudat et fidem et fidel zelum, quem in viando corrupti homine atque incestuoso ostenderant, permittentes, rogansque veniam dari penitentia ducto, atque in fratrem *recipi*. Deinde de ratione quam tenuit in Evangelii ministerio, se purgat omnibus, de dignitate, de officiis, de virtutibus, de laboribus ministrorum Christi plura in unum confers. Macedonum exemplo Corinthios provocat ad liberalitatem, que ex leto hilarique animo proficeatur. Pseudo-Apostolos, qui Corinthios seducebant, esque à se alienabant, multis verbis insectabat; utique tueatur dignitatem suam, nequit, quin de se placare loquatur, et suasmet revelationes, perpessiones, serumas, sollicitudinem et commodorum omnium oblivitionem praedit, volut qui laudem ex boni actis, et donis divinis gloriam quæreret. Tandem loquitur, ut virum debet frustum auctoritate, sibique nec constantiam, nec firmitatem deesse proficit, quam officium illud suum desiderat. Epistolam Tito tradidit, qui perficeret, cui et duos socios dedit, quos nomine non competit in capite octavo. Philippis fortassis scripta est, clara Macedonia urbe propè autumnum anni 57: nam in Macedonia scripta esse, satis, præter ea quæ diximus, indicare videntur verba versiculi 2, cap. 9: *Siclo enim proprium animum vestrum; pro quo de vobis gloriò apud Macedonem.*

Deinde ad Galatas Epistolam sequitur, qua ante primam ad Corinthios missam data creditur ut plurimum anno circa 56 ex urbe Epheso, unde et datata esse Latina quadam inscriptions inveniunt. Sanè Apostolus in 1 ad Corinth., cap. 16, v. 1, monet, ut pro sanctis elemosynas colligant, sicut Ecclesi Galatia præcepérat: ad Galatas autem cap. 6, v. 6 et 10, scribens monit bona cum magistris et doctoribus esse communicanda et benē agendum erga domésticos fidei; quibus verbis Christians Hierosolymitanos ab Apostolo pietati Galatarum commendatos intelligi possent. Theodoretus præcipue sententia illi adversatur, quo de loco et tempore scriptoris communio est et probatur, mavultque Româ ab Apostolo exarata. Verum Paulus ipsi indicat in Epistle initio vers. 6, paucos admodum ante annos à se explicatam Galatis fidei veritatem: quare miratur tam brevi tempore corruptis malo entu pravisque opinionibus doctrinam à se traditam deseruisse: *Miron quid sic tan citio transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium.* Hortator autem fuerat, et auctor Apostoli Galatis, ut Evangelio crederent anno 51, et iterum 54, ut ergo illam temporis brevitatem retineamus, quod inter veritatis manifestationem atque inductionem errorum intercessit, necesse est ponere multi ante per hanc Epistolam reprehensos Galatas levitatis, quām Apostolus Roman perrexit, quoniam annuntiatum 61 Paulus Romanum venit; mirandum autem adeo non fuisset, si decem prope annorum spatio, malis suasionibus, pseudo-Apostoli quidam Galatas ab

Apostolicis preceptis obtraxissent. Item in omnibus Epistolis suis quas Roma Paulus scriptis, non praeternisi vincula, et carcere commemorare, que pro Christi nomine perferebat: nihil autem in Epistola ad Galatas de vinculis loquitur; non igitur Roma, cùm esset in carcere detenus, Galatarum vanitatem exprobavit. Ille cuim verbi ultimi capituli vers. 17, in Epistole clausula: *Nemo militi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto, non Romani vinculis se constructum significat, sed oris Christi operationem, verbera, vexationes, adia in vices atque exhausta pericula pauci perstringit, que manifestissima indicia sunt Apostoli imaginem Christi expressam præ se ferentis, et retinentis magistri doctrinam; quemadmodum et postea in Epistola 4 ad Corinthios cap. 4, exposuit.*

Argumentum Epistole istud est. Cūm in Galatia, provincia Asia Minoris, primum post suum à Barnabâ secessum anno 51, Actor, cap. 16, v. 6, tum anno 54, ibid., cap. 18, v. 23, Paulus verbum Dei docuisset, eumque populum ab idolatria ad veram fidem revocasset, autiū deinde accepit post paucos annos subversum penè fuisse à falsis doctoribus adiunctionem, quod ipsa construxerat. Perturbaverant enim Galatarum animos, et perverterant obtrectantes nullius fructus, utilitas, emolumenti fore Evangelii usum, nisi cum Evangelii præceptis tam circumscriptionis quam totius Mosaicæ legis præcepta conjungerentur. Infirmatur autem inde Pauli auctoritas, qui contraria suaserat, adducto in suspicionem atque invidiā homine, qui neque Apostolica eniteret dignitate, neque Christum vidisset unquam, neque et in re Apostolos ceteros conscientes haberet. Paulus fallacias veritati anteponit minimè passus, quo astubata divina charitatis incendio, et falsi accusatione vehementer commotus, ipsem manu propriâ, nullo accessu notario, Epistolam texuit, in quā primum totis viribus se verum Christi Apostolum esse, nec minus ac Petrum ad predicationis officia designatum cum vocatione divina, tum factis confirmat, suæ sinceritatem doctrinæ ceterorum Apostolorum testificatione comprobat. Addit, se cùm neque compulsum necessitate veluti quidam, propter Evangelii dignitatem, ut Petrum præ inconsiderianâ atque infirmitate à gentilium consorio se subtrahentem, et exercitio exemplum secendendi dantem Antiochiae coram omnibus reprehenderet; haec scilicet et complecti in Epistola suâ voluit, ne fortissim Petri facto falsi doctores, qui de Paulo obloquebant, prejudicia sua aut pretexerent, aut tuerentur. Multis deinde ostendit Christians à veteris legis servitute per Christum creptos, assertosque in filiorum Dei libertatem ab omni Mosis præcepto solitos esse debere, neque sub infirmitate atque egena clementia subiectos; quibus primum expositis ad sui defensionem, deinde à quibus rebus abstineat debeat, quidve præstat Fideles Christum secuti ad rectam morum institutionem brevi sermone comprehendit.

Quinto loco posita in canone est, quan ad Ephesios habemus Epistolam conscriptam Româ, cùm

Paulus esset in vinculis, ut illa ter repetita declarant, cap. 5, v. 1 : *Huius rei gratia ego Paulus vincitus Christi Iesu pro vobis gentibus.* Cap. 4, v. 1 : *Obscurio itaque vos ego vincitus in Domino, ut digni ambuletis vocazione, quā vocati estis.* Et cap. ult., v. 20 : *Pro quo legatione fūgor in catena...* Sed quia his, anno videbilec 61 et 65, Romani abit Paulus, questo est utrum in primo an secundo adventu Ephesiōrum Ecclesie curam per has litteras gesserit. Nonnullos quidem persuasi, cūm primum in urbem venit, scripsisse nomen tabellarii, qui epistolam detulit, Tychicus, quo usus Apostolus est legato ad Colossenses. Apostolus autem, inquit, Tychicum misit ad Colossenses in primo itinere Romanum; istum ergo et in primo itinere ministrum adhibuit, qui ad Ephesiōrum scriptum sum perficeret. Sed ab his verum quādā ex parte, non totum dicitur : nam etiam cūm Paulus iterum conjectus est in Roma in vincula, secum habebat Tychicum, quem Ephesum misit, ut in secunda Epistola ad Timotheum anno 65 scripta legimus : *Tychicum autem misi Ephesum, cap. 4, v. 12.* Credibile autem non est eodem tempore ad utrumque Ecclesiam Colossensem atque Ephesiōrum Apostolum scripsisse. Epistola nimis ad Colossenses, sicut et cetera ē primis vinculis scripta non modo Pauli, sed etiam Timothei nomen praefixum habent; at que Ephesis inscribuntur, solo Pauli nomine est edita; non ergo nisi propria vita finem ē secundo carcere Ephesiōrum Apostoli scripto docuit.

Huius Epistole causam dedit animus ipse Pauli semper influxus in eorum fidem charitate, quos olim docuerat. Cūm enim multum ad tradendum Ephesiōrum disciplinam Christi allaborasset, eaque de causa tres Ephesi annos egisset; in Macedoniam discedens Timotheo Ephesiō Ecclesie curam reliquit, eumque eare vere jussit, ne qui illi ad populum dicere suscepserant, contrarium quid, aut alienum preceptum. Minime enim cōdemnum est iis, qui arbitrantur à se datis proferrent, ne fabulis aut genealogiis interminatis incremento fidei obstant. Reipsa quidem in Pauli deinceps notitiam venit, Ephesi pacis et charitatis studiosos, que acceptant remissione : at veritus Apostolus ne tandem insidiis compotis orationis caperentur, aut illorum qui se Gnosticos Jacobabant, aut fidelium Judaeorum Mosaiicae legis adhuc tenacium, et Christi fidem extenuantium, Epistolam scribendam censuit, quā in suspecta doctrinae veritate constanter efficeret. Ut ejus doctrina ardenter amorem exigit, eique, quo par erat obsequio, firmius adhaerent, dona et gratias eximias commemorant, quibus erant cumulati proper redēptionem in Christo Iesu propositam, ac fidem Evangelii presidit; tum praelatura omnium Christianorum generatique ordinis bene in studiis vita praecepta adjungens, sermonem claudit.

Epistola ad Philippiens tam Pauli, quam Timothei nomine scripta est ad omnes sanctos in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum episcopis et Diaconibus. Philippi urbs erat ex praeceps Macedoniam, quā se Apostolus contulit Evangelium predicare, noctu monitus per visum, ut in Macedoniam transiret, Actor., cap. 16,

v. 9. Sapiens deinde eō redierat, omniumque animos adeō devinxerat sibi, ut quotiescumque occasio tulit, suam ii erga Apostolū voluntatem testatam fecerit non dubius amoris atque obsequi significationibus. Romæ inter cetera cūm primum captivus detinebatur, missis largitionibus necessitati ejus et commodis consulerunt, quemadmodum his Thessalonice agenti olim subsidia miserant, cap. 4 ad Philip., v. 16. Rome igitur cūm ab Epaphroditio Philippensis legato numeris accepisset, velletque gratum eorum liberalitati animum declarare, cumdeum cum litteris dimisit, statim ac ille à gravissima infirmitate convalesvit, in quā propter opus Christi in vita periculosa inciderat. Literas autem deferendas dedit offici, benevolentie, et charitatis plenissimas, multa loquens et de vinculorum surorum fructu, de laborum, atque aruarum tolerantia, de Christi Iesu humilitate, totius vera humilitatis exemplo, ad quam quidquid agerent Philipenses, et quidquid sentirent, revocare deberent. Inter haec hortatur, ut veros se Dei filios præstent, et tanquam lumina in tero persevere nationes homines eneant. Presidum contra Judaicas legis doctores ad firmam cum Christo conjunctionem, ad contentum fugam, ad orationis studium, ad humilitatem, modestiam, amorem mutuum, constantiam in adversis, vacuitatem sollicitudinum, pacem, letitiamque omnes incidunt, et commendant singulari eorum in se munificientia bona omnia illis precat. Data epistola est prop̄ finem anni 61, vel 62 initium; confidentem enim inquit scire servatum se fidelium utilitati, et fidei gaudio, ipsorumque gratulationi per proficationem suam iterum ad eos, quam cogitabat.

Sub idem ferē tempus, pauloque post misit epistolam alteram ad Colossenses, ad sanctos scilicet, et fratres urbis Colosarum in Phrygia non procul à Hierapol., et Laodicœ, cuius Hieropolis, Plinius, Xenophon, et Strabo meminerint. Minime enim cōdemnum est iis, qui arbitrantur à Coloso Silos in Rhodi insula posito Rhodio Colosensem nomine hic appellatos, quoniam inepti prorsis Apostolus hāc de causa novum Rhodiū nomen dedidit. Paulus quidem etsi in Phrygia Christi fidem propagaverit, Colosenses tamen operam suam nunquam præstitū, ad quos profectus non erat; se enim nunquam visum Colosenses scribit, cap. 2, v. 1 : *Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodicœ, et quicunque non videntur faciem meam in carne;* cuius loci significacionem, quasi ambiguę scriptum esset, alio traxit Theodoretus, et à verbis voluntatem, sententiāque scriptoris abduxit, explicans Apostolū dixisse non modū Colosenses se utique edoces; sed et Christianos omnes, quibus agnitus non erat, sibi maxime cura esse. Et enim cūm violenta est hec Pauli verborum explicatio, qui planius dicere voluit Colosenses, et Laodices in eorum numero esse, quibus se videbant non præbuerat, ut Chrysostomus, et graci fērme omnes Patres interpretantur, tum non consentit cum primo capite, in quo nuntiatum sibi esse ait, Colos-

senses fidem suscepisse, camque didicisse ab Epaphra, qui nuper ad se venerat vincitus ei ipse in domino, sequē de iis certiorē fecerat. Paulus igitur, ut ostenderet quanta se consolatio cepisset, quantaque eos charitate complectetur, quod et fidem, et arctissimam eum sancti omnibus conjunctionem tenebant, scriptis non tam eorum institutum commendans, quām confirmans. Noverat siquidem et quodam esse ex Iudeis conversos unitatis evversores, et legalium defensores accerrimos; noverat et Simoniacos circumtentantes superstitiosi angelorum cultu Christi Domini majestatem minovere, idque partim ab Epaphra relatu, partim à Laodicensibus per epistolam, rescerat; monet ideo, ut in Jesus Christi fidei constantes maneat, caveniente, ne inanis philosophie præceptis de ciborum, et diuersorū discretionē, de angelorum cultu à Christo Iesu, Dei, atque hominum mediatore, Ecclesiisque capite divellantur; decere enim, ut qui cum Christo surrexerint, solum, que Christi sunt, querant, et sequantur. His breve compendium de præcorioribus christiana vita capitibus subjicit, mittens per Tychicum, atque Onesimum, que scripsérat anno Domini fermē 62.

Quia vero epistola finem facturus Apostolus hortatur Colossenses, ut cūm legerint, Laodicensis quoque legendum tradant; et pariter que Laodicensis est, ipsi legit, ut in latini exemplarib⁹ habetur, vers. 16 : *Et cīm leta fuerit apud vos epistola hēc, jacite, et ut in Laodicensis Ecclesiā legitur; et eam, que Laodicensis est, vos legatis, quibusdam visum est ad Laodicensam Ecclesiā alias litteras Paulum missis. Adduci tamen non possumus, ut illam Paulli epistolam ad Laodicensē datum existimemus. Quorsum enim illē scripsisset, vers. 15 : *Salutate fratres, qui sunt Laodicœ..., si per epistolam ipsensem salutem mississē? Aut qui accidere poterit, ut epistola ad Laodicenses nequām appareret, cūm tamen ad omnes Ecclesias pervenerit, et religiosissimē sit custodita, quam ad Colosenses dedit?* Ambiguitatem latini sermonis tollit omnino graca locutio, in quā significatur optare. Apostolum, ut, quam Laodicenses ad se miserant epistolam, Colossenses legit, quemadmodum Chrysostomus, Theodoretus, Photius, OEcumenicus exposuerunt; idque Chrysostomus, Gregorium, et quodam Latino Patres Laodicensibus missam à Paulo epistolam credidisse; sed oīam eam falso tributam fuisse Apostolo ex Epiphano, Hieronymo, Theodoro didicimus. Epiphanius, heres, 42, num. 12, ait, epistolam ad Laodicenses nunquam inter Apostolicas extitisse. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Paulo: *Legunt quidam et ad Laodicenses; sed ab omnibus exploduntur.* Theodoretus, comment. in cap. 4 Epist. ad Coloss., falsam epistolam nominat, His vero Patribus, et Chrysostomo adhibenda potius*

Hanc paulo post consecuta altera epistola est, no-

men pariter utriusque Timothei, et Sylvi praefuerunt. Ardens eos videndi desiderium in priore epistola Paulus significaverat, cùmque propter occupationum concursum presentiā sùa satisfacere non posset, scripto fidem, quam potuit, prestitit, potissimum et alii causis ad scribendum impulsus. Nonnulli enim vel priore Pauli epistola, in qua de iudicii die verba fecerat, vel illis iédon in alium sensum detortis, vel potius aliis conflictis, atque Apostolo tributis repleverant terrore animos Thessalonicensium, ac si iudicii dies non procul abesse. Quamobrem et in capite secundo monet, ne expavesceret, neve se abripit sinant à falsis doctoribus; mysterium quidem iniquitatis iam tum fieri; iudicium autem non futurum, nisi populus à principe deferetur, atque homo peccati palam apparuerit, quem Dominus Iesu spiritu ori sui interficiet; que dicta esse volunt interpretes de Hierosolymano exordio, tamquam symbolo extremi iudicii diem prenotante (etenim quoadmodum Deus vindictam de Hierosolymis sumpturas non erat, nisi postquam Iudei a populo Romano defecissent; Nero Christians immani furore exagitatit; et se Deum esse prædicasset Simon Magus; ita in orbis exitio pœnam ab iapiis tunc Deus repetet, cum populorum à Christiana Ecclesia alienato, atque Antichristi jactantia, et subversio antecesserit). Objungat deinde otio dedicatos homines, et laboris inimicos, curiositati vacantes, pacis perturbatores, ab hisque secundendum precipit, ut confundantur, nisi animum mutaverint; cùmque suspicio ei subiicit, quasdam epistolas suomet nomine editas fuisse, ne in posterum deciperentur, signum apponit manu propria, quo epistolas suas discernant. Vel harum rerum sola exposicio absque illa prolixiore oratione sufficit, ut totum Grotii systema evanteratur, qui dehilibus conjecturis persuadere se posse putavi, ordinem epistolarum ad Thessalonicenses esse inversum, atque hanc secundum primo loco finisse collaudandam, ut longa prius altera conscriptam.

Huc usque epistolas Pauli ad Ecclesiastum costum missas explicamus: nunc de epistolis ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem datis videendum est. Timotheus carissimus Apostoli filius in fide Derbe, aut Lystris Lycaonicis urbe natus cognitus est Paulo anno quinagesimo. Patrem habuit gentilem, matrem Iudeam, Eunicum nomine; avum vero Loïdem. Mater, atque avia, Christi fide suscepta, sacer litteris Timotheum ab adolescentia erudiendum curaverunt, quem cum fratre Lystris, atque Icoño Paulo probáserunt, Paulus sibi ultra adscivit itinerum socium, adhibuitque deinde in verbis ministerio adjutorum, et habitorum consorcium, postquam ad declinandum Judeorum invidiam circumcidisset. Nunquando ab Apostoli latere discessit, nisi cum res Ecclesie postularet quopiam ablegari, ut sapientia magistris vel jussione, vel rogatu apud plures Ecclesias functus est legatione, atque in Dei opere se exercuit, donec postremum profectus Paulus in Macedonia, Ephesi consistere cum jussit, atque ad Ecclesias Asiae curas omnes suas referre, epist. 1 ad Timoth., cap. 1, v. 3, ad quem deinde Ephesi relictum

Paulus scripsit, cùm ipse in Macedonia preparabat. Difficilè sane est tempus istud abitionis in Macedonia constituerre, ex quo cognoscamus unde, et quando epistola data sit. Ter enī in Actis Apostolicis legimus Paulum Macedonia peragrassę, Actor., cap. 16, 17 et 20. In primo et secundo itinere non aberat Timotheus; in tertio autem premisit Paulus Timotheum, Actor., cap. 19, v. 22, qui inde Apostolum in Asiam deduxit, Actor., cap. 20, v. 4. In alterutri ergo ex istis tribus protectionibus non videtur Timotheum Paulus designasse ecclesiarum Asiae curatorem. Quamobrem ad novum aliud Macedonia: iter a verba retulit: *Sicut regari e, ut renaneres Ephesi, cùm irem in Macedoniam*, quod suscepimus ab eo multi volunt post primam a romanis vinculis liberationem anno circiter 65. Tunc enim cùm Epheso Paulus Macedonianum rursus ict, Ephesinam Ecclesiam Timotheo gubernandum commisit. Cum his optimè consentit, quod plurimi dico solet, Timotheum, et Paulum ambos Romanos vincitos anno 61 et 62 fuisse, quippe ab horum nomine ad Philippienses, ad Colossenses, ad Philemonem missae sunt epistolas. Timotheus ergo Romanus proscriptus erat Apostolus, nec nisi in redditu ab urbe Ecclesias administrandam suscepit, quod fortasse accidere anno 65 potuit.

Vetus enim regressum in Asiam una cum Paulo Timotheum, Actorum, cap. 20, narraret; ab eo autem loco nosquā legatur in Pauli societate fuisse neque Hierosolymis, neque Cesarea, in quarum alteri in Paulum manus injectant, altera vinctum detinuerunt bienvi, sumus quibusdam est Ephesi tum rogatum manere, cùm Pauli Miles Ephesum miseri majorates Ecclesias accersit, antequam Hierosolymam iter haberet, Actor., cap. 20, v. 17. Nam revertentem per Macedonia fines in Asiam Timotheus est comitatus, ibid., v. 4. Posthinc vero nullibz commemoratur; atqui credibile est tum Paulum, qui censit utilem admodum fore Ephesum Timotheum, eorum Ecclesias præpositus. Quid si postea Roma es adiuit una cum Paulo in primis vinculis, potuit iterum Apostolo se adiungere, ut si quam valeret, afflito, atque egeni levationem, et open ferret. Si res ita sit, Timotheum anno 58 Ephesiorum Ecclesie Paulus præfocisset; posthinc aut in itinere versus Hierosolymam, aut ex ipsa urbe Hierosolyma, antequam propter seditiones caperetur in templo, literam missit. Quomodo cùm autem veline, sive è Macedonia post priores vincula, sive ex Hierosolymano itinere multo antece esse conscriptum, certum est Paulum veritum, ne brevi Timotheum convenire non posset, quod maxime impiebat, et præcepta quadam administrande Ecclesie conscientia verbi dare, scripto ea percussores documenta, ad que in Ecclesia Dei actiones suas componebant. Hæc tota ratio est, cur Paulus epistolam scriperit, in qua, cùm quæd toendam officii dignitatem pertinet, tūm que privatim integræ hominis vita decent, sanctissimis legibus, atque institutis comprehendit.

Secundum ad Timotheum epistolam datum esse

Rome ex vinculis, argumento illa sunt, cap. 1, v. 8, 16, et 17: *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me sicutum ejus...* Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sc̄p̄ me refrigeravit, et catenam meam non erubuit; sed cùm Roman venissem, solliciti me quasivi, et imenit. Utrum vero, cùm iterum Roman venit, jam pro Christo mortem opepeturus; an primum unde et evasi pericolo, quæstio est, qua distracti interpretes. Plerisque probatur prop̄ vitæ exitum in secunda captivitate hanc alteram epistolam esse conscriptam. Sententia nimirum Paulus sibi finem vite accedere tanquam victimæ non tam mactationem destinata, quā libatione perfusa, et velut qui stadium coecurrit, metastre attigisse, cui et premium debeat, cap. 4, v. 6, 7 et 8: *Ego enim iam delibor, et tempus resolutionis mea instat. Bonum certamen certavi, cursor consummari, fidem servari. In reliquo reposita est mihi corona justitia...* Subiect et quedam de primâ sui defensione, qua à fave leonis est erupitus, ut predicationi opus absorberet, v. 16 et 17: *In primâ meâ defensione nemo mihi adiutavit. Dominus autem mihi assit, et confortavit me, ut per me prædictio impleretur, et audiant omnes gentes; et liberatus sum de ore leonis. Eusebius quidem, Hieronymus, et Theodoreus ista interpretari sunt de primâ causa apud Neronem acta in primis vinculis, à quibus Dei beneficio exemptus erat. Chrysostomus vero modò in eamdem sententiam inclinat, modò ab eis recedit, explicans Paulum in secundo adventu jussum Neroni se sistere, omnem criminis suspicionem à se depulisse liberatione obtemperanti, in eam tamen Eusebius, Hieronymus, et Theodoreus consentit, quod supremas veluti Pauli tabulas epistolam hanc esse fateatur. Nobis certè videtur Apostolus potius de primâ a vinculis absolutione, quam ad momentaneam, penè dixerit, animi Neronis in postrem causâ mitigationem spectasse. Nam Paulus sit in primâ defensione, se à leonis fauces erupit, id est, Neronis crudelitate fuisse subtractum. Quomodo autem imperatoris immanitatem evasisset, si adhuc in vinculis, adhuc in proxima vita pericolo fuisse? At præterea, se id est divina op̄ liberatum, ut per me prædictio impleretur, et audiant omnes gentes (id est, impleretur, et audirent, ut in gracie exemplaribus: τὸ δὲ ἐπός τὸ καρπόν τοποθετεῖται καὶ ἔχει τὸν τάξιν), aperit indicans, post eam periculi fugiunt multum laborasse, et Româ egressum gentibus fidei doctrinam attulisse; quod non nisi de restituenda omnino sibi olim libertate potest intelligi.*

Hac cædum planè de causa Baronis, atque Esthii epistolam tertio, aut quarto Neronis anno, multo antequam Paulus morte damnaretur, missam putant. Inquit enim: significat Paulus servatum se Dei largitate, ut quis debeat prædicationis officio, in gentibus impleret; id ergo perfecte post datam epistolam, quod sibi ex divina voluntate implendum cogoverat; perficere autem non potuit, nisi postea priora op̄tivitatis vincula omnino deposuerit. Item significat Apostolus, se recens in urbem Roman venisse, cap. 4, v. 15, et 20: *Penulam, quam reliqua Troade apud Carpum, vienies affer tecum... Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Sed Apostoli locum de operis sui consummatio jam explicuum: cetera vero, que recentis in urbem adventos indicio sunt, officiunt potius Baronii, atque Esthii cause, quā proposit. Recens venerat Romanus Paulus; ergo secundum venerat. Nam cū primū Roman perdactus est, plus triennio jam Corinthio, Troade, Mileto discesserat; quippe anno 58 à Lysia tribuna Hierosolymis est detrusus in carcere; biennio deinde Casaræ detenus est. Post longum demum, et periculosam navigationem anno 61 Romanum appulit. Quid ergo novi Timotheo scriberet, significans triennio ante Corinthi mansisse Eramus; morbo corruptum Mileti Trophimum, penulā sibi opus esse, quā triennio caruerat? Tatiū multò propter videtur iis assentiri, qui Apostolū à primis vinculis liberatum Graeciam, atque Asiam iustrasse volunt, et post hec Roman reversum, unde non erat iterum abiturus; quid scriberet Timotheo, ut ad se inter properaret, inter cetera fecisse certiores de quibusdam, que sibi, et sociis in redditu acciderant, et quid Troade afferendum sibi esset, admonuisse. In hac posteriori epistola idem ac prioris argumentum prosequitur Apostolus, exprimens in Timotheo perfracti pastoris imaginem.*

Deinde ad Titum existat epistola. Titum olim gentilium Apostolus in Christi fide instruenter, et filii loco habebat, eoque utebatur modò itinerum socio, modò legato ad Ecclesias pro divini ministeri opportunitate, quem demū in insula Creta Ecclesiastica rei gerende praefecit, ut cap. 1, v. 5, dicitur: *Hujus rei gratia reliqui te Creta, ut ea que desunt, corrigas...* Quoniam tempore Paulus Ecclesie illius procurandam Tito tradiderit, ex Apostolorum Actibus non appetat. Neque enim legitur uspiam Paulum in Cretam insulam appulisse, nisi cùm Cesarea Romanus vinctus navigavit, quo in itinere nemo Titum Cretæ relictum facilè crediderit. Quare consentaneum potius est, Paulum romanis vinculis exemptum, atque in Asiam repetentem iter, Cretā quoque percursā, cùm otium sibi non esset constituendus ubique in insula Ecclesiis, id negoti discipulo commisisse, ad quem in redditu Roman prop̄ finem anni 63 epistolam dederit præceptis episcopalis officii feracissimam, ejus planè similem, quam circa eadem tempora ad Timotheum misit. Erat tum Paulus, cùm scriberat, in itinere ad Nicopolim Thracia urbem in Macedonia finibus, vel fortaesse ad alteram Nicopolim Epiri urbem secundam Ambraciæ simum, atque ad eam urbem properabat, hincare ibi cogitans, cap. 5, v. 12. *Pessima ad me vendre Nicopolim; ibi enim statui hiemare. Aduxit reip̄sa Titus, et Romanus usque Apostolo comitem se addidit; unde et ipsum in Dalmatiam Ecclesias ministerium evocavit.*

Ad Philemonem denique Paulus per breven epistolam scripsit omnium brevissimam, quā fugitiū servum in ejus gratiam restituit. A Philemono illustri-

Colossarum cive, farto facto, Romam fugerat Onesimus servus, cumque in Paulum incidisset ab eo in fide eruditus, et Christi baptismate initatus, fidei, atque obsequii sui praelata dedit testimonia. Hunc paulo post remittendum ad herum Apostolus curavit cum litteris pro fuga veniam impetratur. Itaque scripsit Philemoni Paulus litteras amoris, et benevolentiae plenas, et suavitatem, atque injurie remissio nem spirantes, rogans precipue recipi Onesimum in vinculis à se genitus, non ut servum nequam, sed ut charissimum fratrem, pro quo ipsemet satisfactum spondet, eique conciliari, ac si se ipsum recipere. Epistolam Onesimoni tulit, et veniam Pauli rotogato facile exoravit. Ad Paulum deinde dimisssus tantum vincto praestitit officiorum, quantum quisque conjunctissimus prestaere potuisse. Cum ab Apostolo ad Colossenses missus ipse sit, qui epistolam ad eos perferret, visum Hieronymus est una protectione Colossas cùm ad herum, tūm ad sanctos, et fideles fratres litteras Pauli attulisse. Verum non placet interpretibus Hieronymi sententia. Primum enim Roma Colossas rediisse Onesimoni creditur cum Pauli litteris ad Philemonem; tum rursus Romanum missus a Philemono, ut Paulo in vinculis ministraret: deinde à Paulo datum comes Tychico novas litteras. Item in vinculis erat, vel saltem superinerūtē vinculus erat exemptus, sperans tamen quantocius restitutu sibi libertate ad eos redditum, cap. 10, v. 5: *Nam et vincitis compassi estis, sive ut significantius habent grecas exemplaria, καὶ γὰρ τοῖς δεσπόταις αὐτὸις ενεργεῖτε, νίκη μεσοὶ compassi estis.* Et cap. 15, v. 10: *Ampius autem deprecor vos hoc facere (scilicet aurore Dominum), quod celerius restituistis vobis. Rursus socium, et comitem habebat Timotheum, cum quo proficiet ad ipsos cogitabat, si properare ille quidem voluisse, ibid., v. 25: *Cognoscite fratrem nostrum Timothem dimissum; cum quo (si celerius venerit) video vos; atque nemini discipulorum Christi, nisi uni Paulo ista congruent; Pauli ergo epistola est. Profectò Pauli ingenium, institutum, scribendi ratio, color, modus docendi cum quibusdam quasi aculeis in legentum animo relicitus appetit in omni epistola fusi; maximè verò in ultimo capite ubi animum, conscientiamque suam testatur; orationes pro se fieri flagitiat, se proponendum ad eos venturum pollicetur; salutem muniat; diligenter mandat suis verbis alias salutari, que omnia solebat Paulus facere, cùm scriberet. Hæc verò si per se singula suu pondere tantum non mouent, ut Pauli epistolam credi cogant; omnia tamen coacervata efficiunt, quod volumus.**

Neque alterius yah nostrā Pauli epistola meminisse. S. Petrum cediderim, cùm epistole sue secundo cap. 5, v. 15, ait: *Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datum sibi sapientiam scriptis vobis.* Enim verò quamvis Petrus hanc nominet ad quos epistolam secundam scribat, satis tamen significat, cap. 5, v. 4: *Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, ad eosdem mitti, quibus primam inscriperat.* Prima autem data era Judeis, scilicet: *Electis dispersionis; Judeis ergo iterum scribens in memoriam res;*

ARTICULUS VII.

De Epistolâ B. Pauli Apostoli ad Hebreos.

Epistola ad Hebreos olim in Occidentalibus præcepit Ecclesiis cam non ubique obtinuit auctoritatem, quam reliqua Pauli epistola sibi comparantur. Iste enim in ecclesiasticis conventibus omnibus legi conseruerant; illam verò primo aliqui in ecclesiasticos cœtus non intulerunt, Apostolicò quippe nomine non inscriptam. Sunt etiamnum præterea, qui dubitate videntur, an verò Pauli sit, quamvis inter canonicas Scripturas ab illestitus referatur. Quonamodo duo haec agenda nobis sunt pro viribus, ut et Paulum epistola auctorem, et divinam esse scripturam defendamus; quorum prius si efficeremus, alterum consequi necesse est. De Hebreis, ad quos missa est epistola, et quibus assignari temporibus scriptio debeat, facilium erit constituere, si illa dua in antecessum acutioriter tractaverimus, quibus Lutherum, et cum eo sentientes hereticos incitare, atque erroris arguimus.

Paulum igitur ad Hebreos scripsisse, eti tacet veterum auctoritas, que nos tamen moverit maxime, atque impellit, ut credamus, ipsen litterae loquuntur. Scriptor siquidem ab Italìa litteram dedit ad Hebreos, quibus salutem dici fratum Italorum nomine, cap. 13, v. 24: *Salutant vos de Italia fratres.* Item in vinculis erat, vel saltem superinerūtē vinculus erat exemptus, sperans tamen quantocius restitutu sibi libertate ad eos redditum, cap. 10, v. 5: *Nam et vincitis compassi estis, sive ut significantius habent grecas exemplaria, καὶ γὰρ τοῖς δεσπόταις αὐτὸις ενεργεῖτε, νίκη μεσοὶ compassi estis.* Et cap. 15, v. 10: *Ampius autem deprecor vos hoc facere (scilicet aurore Dominum), quod celerius restituistis vobis.*

Rursus socium, et comitem habebat Timotheum, cum quo proficiet ad ipsos cogitabat, si properare ille quidem voluisse, ibid., v. 25: *Cognoscite fratrem nostrum Timothem dimissum; cum quo (si celerius venerit) video vos; atque nemini discipulorum Christi, nisi uni Paulo ista congruent; Pauli ergo epistola est. Profectò Pauli ingenium, institutum, scribendi ratio, color, modus docendi cum quibusdam quasi aculeis in legentum animo relicitus appetit in omni epistola fusi; maximè verò in ultimo capite ubi animum, conscientiamque suam testatur; orationes pro se fieri flagitiat, se proponendum ad eos venturum pollicetur; salutem muniat; diligenter mandat suis verbis alias salutari, que omnia solebat Paulus facere, cùm scriberet. Hæc verò si per se singula suu pondere tantum non mouent, ut Pauli epistolam credi cogant; omnia tamen coacervata efficiunt, quod volumus.*

Neque alterius yah nostrā Pauli epistola meminisse. S. Petrum cediderim, cùm epistole sue secundo cap. 5, v. 15, ait: *Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datum sibi sapientiam scriptis vobis.* Enim verò quamvis Petrus hanc nominet ad quos epistolam secundam scribat, satis tamen significat, cap. 5, v. 4: *Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, ad eosdem mitti, quibus primam inscriperat.* Prima autem data era Judeis, scilicet: *Electis dispersionis; Judeis ergo iterum scribens in memoriam res;*

PROLEG. PARS II. DE EPIST. B. PAULI AD HEBRÆOS.

vocat Petrus litteram, quam à Paulo accepterant. Quæ verò erit unquam ea Pauli epistola, nisi hac ad Hebreos fuerit, de quā disputamus? Perisse ne, dicent, hanc unam incuria eorum, quibus miserat? Sed cur illa intercederit sola, cùm ceteræ adhuc restent? Cur nemo veterum eam uspiam nominaverit, quam dicunt intercedisse? An malum epistolam illam à Petro commemorari, quam ad Romanos datam habemus, vel aliam quamlibet ex Paulinis de codem argumento compositam, in quo Petrus versabatur? Verum conjecturas veritati anteponere abscon est, et ineptum pertinaciter contendere, epistolam gentilibus olim populis ad Christi Ecclesiam traductis, vel singularibus viris missam diei à Petro ismet scriptam, ad quos ipse scriberet, idque Romā; cùm, quā de re sermo est in Petri littera, de eadē et Paulum dicere in suā ad Hebreos facile constare possit, si utramque conferamus. Sed non versemus diutius assumptum ab ipsa epistola momentum, atque ad Patrum testimonia, auctoritatem sumpsum Theodoretus.

Nam cùm non orthodoxi modò, verum etiam hæretici ab initio prejudicassent non alteri, quā apostoli Pauli tributu oportere ad Hebreos epistolam (Melchisedechiani siquidem, qui Melchisedechum Christo Iesu presertim dicebant; Cathari, Novatianorum soboles, qui omnem venia jamam Christianis peccantibus occulabant; Hieracite, qui Melchisedechum Sanctum esse Spiritum ignorantes asseverabant: imò verò et Ariani primi, ut Epiphanius dicit, heresis 55, 59, 67 et 69, epistola Pauli ad Hebreos abusus sunt, eamque in errorum suorum defensione traxerunt); recens verò Ariani epistolam ipsum novitatu sue contraria respuerent, Theodoretus novorum hominum arrogantium accusans praefatione Comment. in epist. ad Hebr. ait, ipsos debuisse saltem, si cetera negligebant, temporum diutinitatem et antiquitatem vereri, ac meminisse recitatam semper in Ecclesiis epistolam, ex quo relicta Ecclesiis sunt apostolica scripta; vel si id parvi facerent, ab Euseblio saltem Casiriensi, uno ex ipsorum principib⁹, et magistris non recederé, qui beatissimi Pauli epistolam esse confessus est, et antiquos omnes hanc de ed sententiam dixi habeuisse. Sed ne Græcorum Patrum omnium locos excrimalis prolixius, utā numeratione contentus magnum eorum agmen produco, qui hanc ad Hebreos epistolam in Paulinum numerum retulerunt. Dionysium Alexandrinum dico, et concilii Antiocheni Patres in epistolis ad Paulum Samosatenum; Alexandriae episcopum in litteris ad concilium Constantinopolitanum, Athanasiū in Synopsi; Cyrilum Hierosolymitanum, Catech. 4, Gregorium Nazianzenum in carmine de Can. Script., Gregorium Nyssenum, lib. de Hippost., Epiphanius, hæres. 76, concilii Laodicensi Patres, can. 59; Damascenum, lib. 4, cap. 48, omnes denique græcos scriptores, quos Hieronymus, epis. 129 ad Pardanum eo uno testimonio comprehendit: *Illiud nostris dicendum est, hanc epistolam, quae inscribitur ad Hebreos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retrō Ecclesiis, et graci sermonis scriptoribus quasi Pauli apostoli suscipiant: Non enim sine causa vetere homines ut Pauli ipsam trādiderunt; ex quo perspicuum est à veteribus ad sua usque tempora eamdem epistolam Pauli creditam fuisse: quam perpetuam majorum in ea retinendā sententiā consensionem explicatiū in Psalmum 1, et constantiū predicat, postquam scripti nouissimos eā de re dubitate propter sublimitatem*

sermonis, qui in epistola eluet, cùm tamen Paulus se imperium sermone profiteatur: *Sed ego dico sicut mihi à majoribus meis traditum est, quia manifestissime Pauli est, et semper antiqui maiores nostri ita iam ut Pauli epistolam accepterunt. His et Eusebius ipse, l. 5, cap. 5, subscripterat, qui aliorum placita colligit, à quo testimonium ad Arianorum confutationem opportune sumpsit Theodoretus.*

Nam cùm non orthodoxi modò, verum etiam hæretici ab initio prejudicassent non alteri, quā apostoli Pauli tributu oportere ad Hebreos epistolam (Melchisedechiani siquidem, qui Melchisedechum Christo Iesu presertim dicebant; Cathari, Novatianorum soboles, qui omnem venia jamam Christianis peccantibus occulabant; Hieracite, qui Melchisedechum Sanctum esse Spiritum ignorantes asseverabant: imò verò et Ariani primi, ut Epiphanius dicit, heresis 55, 59, 67 et 69, epistola Pauli ad Hebreos abusus sunt, eamque in errorum suorum defensione traxerunt); recens verò Ariani epistolam ipsum novitatu sue contraria respuerent, Theodoretus novorum hominum arrogantium accusans praefatione Comment. in epist. ad Hebr. ait, ipsos debuisse saltem, si cetera negligebant, temporum diutinitatem et antiquitatem vereri, ac meminisse recitatam semper in Ecclesiis epistolam, ex quo relicta Ecclesiis sunt apostolica scripta; vel si id parvi facerent, ab Euseblio saltem Casiriensi, uno ex ipsorum principib⁹, et magistris non recederé, qui beatissimi Pauli epistolam esse confessus est, et antiquos omnes hanc de ed sententiam dixi habeuisse. Sed ne Græcorum Patrum omnium locos excrimalis prolixius, utā numeratione contentus magnum eorum agmen produco, qui hanc ad Hebreos epistolam in Paulinum numerum retulerunt. Dionysium Alexandrinum dico, et concilii Antiocheni Patres in epistolis ad Paulum Samosatenum; Alexandriae episcopum in litteris ad concilium Constantinopolitanum, Athanasiū in Synopsi; Cyrilum Hierosolymitanum, Catech. 4, Gregorium Nazianzenum in carmine de Can. Script., Gregorium Nyssenum, lib. de Hippost., Epiphanius, hæres. 76, concilii Laodicensi Patres, can. 59; Damascenum, lib. 4, cap. 48, omnes denique græcos scriptores, quos Hieronymus, epis. 129 ad Pardanum eo uno testimonio comprehendit: *Illiud nostris dicendum est, hanc epistolam, quae inscribitur ad Hebreos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retrō Ecclesiis, et graci sermonis scriptoribus quasi Pauli apostoli suscipiant: Non enim sine causa vetere homines ut Pauli ipsam trādiderunt; ex quo perspicuum est à veteribus ad sua usque tempora eamdem epistolam Pauli creditam fuisse: quam perpetuam majorum in ea retinendā sententiā consensionem explicatiū in Psalmum 1, et constantiū predicat, postquam scripti nouissimos eā de re dubitate propter sublimitatem*

Latinos verò priscos Patres res est paulo difficillior in manu sententiam conjungere, quorum aliqui Pauli epistolam esse non animadverterunt, alii à Pauli scriptis visi sunt separare. Verum de hæc Latinorum Patrum à Græcis discrepantia mox dictori sumus.